

Delani – un sat din Țara Beiușului. Studiu monografic.

Coordonatori Nicolae Bulc și Vasile Todinca
Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, 351 p.

Relansarea tradiției științifice a monografiilor sătești și microzonale reprezintă, în ultimele două decenii, o tendință culturală majoră, prin care sunt valorificate cercetări de teren mai vechi sau mai noi, dintre care multe n-ar fi avut nici o șansă înainte de 1990 să fie adunate într-o carte, întrucât constrângeri de tot felul, de la cele privind economia de hârtie, până la cele sever ideologice, interveneau ca obstacole de netrecut în calea publicării unor astfel de lucrări. Importanța lor fusese stabilită de reprezentanții a două școli științifice, cea etnosociologică a lui Dimitrie Gusti și cea etnologică din jurul Universității Regele Ferdinand I, din Cluj, care au încurajat fenomenul cultural-științific în perioada interbelică, deoarece, atât pentru sociologie, cât și pentru disciplinele etnologice materialele etnografico-folclorice de teren, datele istorice, demografice, descrierile de rituri și practici cutumiar-juridice, cele de antropogeografie, narațiunile de viață legate de familii sau de personalități aduceau și aduc un spor de cunoaștere la care nu s-ar ajunge prin alte modalități.

În multe privințe, studiul monografic închinat satului Delani, de lângă Beiuș constituie un model de monografie locală pentru care colectivul de autori condus de cei doi coordonatori ai lucrării merită toate felicitările. În primul rând, remarcăm caracterul științific al demersului și structura riguroasă a lucrării, în cuprinsul căreia cititorul va găsi datele esențiale privind așezarea geografică a satului, prezentate în spiritul integrativ al orientării antropogeografice clujene, bazate pe mărturii din diverse conscripții istorice, dar și pe contribuții ale unor istorici orădeni și din alte centre, pe *Schematismele* atât de edificatoare ale Episcopiei Greco-Catolice de Oradea Mare, pe date din Arhivele Naționale, din lucrarea lui Constantin Pavel, *Școalele din Beiuș* etc.

Și mai concludentă este contribuția coordonatorilor și a altor doi autori în privința studierii *Evoluției demografice, tendințe vechi, schimbări recente*, analizate pe etape istorice, de dinaintea primului recensământ maghiar de la 1869 până în prezent, cu o analiză comparativă a densității populației, a natalității și fertilității, a mortalității, a structurării populaționale pe diferite criterii, dezvăluindu-ne nu doar declinul demografic sinucigaș actual, ci și perversitatea unor evoluții mentalitare ce au produs schimbări catastrofale în privința declarării confesiunii religioase, în recensămintele de după 1990.

Și în capitolul al V-lea, *Biserica și Școala* (p. 155 -205) scris de cei doi preoți, greco-catolic și ortodox, și de Elena Flore și Petru Flore, sunt reconstituite destinele, atât de interesante și de controversate istoric, ale celor două instituții fundamentale ale statului românesc, cu perioade de ascensiune și prosperitate și cu altele de regres, în funcție de vitregiile istoriei mari și ale celei mici, provinciale și locale. Pentru că, oricum am încerca să interpretăm faptele și evenimentele, existența unei puternice influențe pe care a exercitat-o focarul de lumină al Beiușului lui Samuil Vulcan s-a resimțit și se resimte încă în tot „districtul”, aceasta putând fi observată și în impresionantele liste de absolvenți ai unor instituții superioare de învățământ: 48 de economiști, 46 de ingineri, 48 de profesori, 16 juriști, 16 absolvenți ai altor specializări și 29 de studenți actuali dintr-un sat mic, de doar 100 de fumuri. Dar cei mai mulți dintre aceștia sunt și „produsul” procesului modernizator din România postbelică, care, îndepărtând tineretul de sat, a făcut posibilă o diversificare ocupațională fără precedent în perioadele istorice anterioare.

Și capitolul al VI-lea, *Case și familii* (Elena Flore, Petru Flore) atât de ingenios gândit și de bine ilustrat fotografic, se referă tot această perioadă (comunistă și post-comunistă) a satului, un sat în rapid proces de schimbare a înfățișării ca habitat, dar și a locuitorilor în traiul lor cotidian și festiv, în diversitatea de situații de viață pe care le dezvăluie sutele de fotografii, revărsate, pur și simplu, și în capitolul următor *Universul satului Delani în timp și spațiu* într-un prea-plin de imagini foto de familie, de facsimile cu caracter documentar-istoric (acte, reproduceri după hărți vechi și scheme topografice ale așezării, scrisori și plângeri adresate Episcopiei Române Unite din Oradea, Protopopiatului din Beiuș, file din registre etc).

Fără îndoială, cel mai interesant și mai contributiv este capitolul al IV-lea, *Caracteristici ale culturii populare*, elaborat de Elena Flore și de Vasile Todinca, aplecat întâi asupra universului culturii materiale, explicată prin adâncile ei înrădăcinări spirituale și de limbă și credință creștină temeinic cultivate, până în 1948, gospodăria, casa, interioarele, portul popular, potrivite totdeauna „cu datina”, cu „rânduiala din sat”, a locului, a comunității.

Sistemul ocupațional este reprezentat în toată complexitatea lui socio-economică, după ponderea ce au avut-o în istoria și cultura satului: agricultura, creșterea animalelor, ocupațiile secundare (pomicultura, viticultura, bocșeritul, vânătoarea, albinăritul, prelucrarea lânăii și a pieilor de oaie, în special confecționarea bitușelor, lemnăritul și fierăritul). Meșteșugurile casnice sunt, de asemenea, tratate ca o completare la paginile referitoare la portul popular.

Surpriza cea mai plăcută ne este oferită de ampla desfășurare discursivă privitoare la *Universul culturii spirituale*, din acest capitol (p. 89-152), unde ritualurile din ciclul calendaristic (colindatul cetelor de copii, al cetelor mixte, formele de teatru religios promovate mai mult în satele greco-catolice, practicile rituale de primăvară, cele de vară și toamnă, clăcile și șezătorile, hora țărănească etc.) sunt tratate amănunțit prin contextualizarea atentă a formulelor rituale cântate sau rostite, ca de altfel și

ritualurile agrare și pastorale identificate în repertoriul local. De aceeași atentă tratare beneficiază ritualurile de familie, nașterea, nunta, înmormântarea, pe baza unor descrieri etnografice îngrijit „împodobite” cu texte rituale prelevate din informațiile de teren (vezi *Nevesteasca*, jocurile de priveghi, bocitul, practicile magice și magia). *Textele folclorice* (p. 124-149) și *Glosarul dialectal* (p.150-152) întregesc un tablou de viață edificator, cu toate că în astfel de demersuri soluția optimă ar constitui-o corpusul cât mai complet de texte folclorice, editate și inedite, din toate sursele existente: volume, publicații periodice, arhive publice, colecții particulare etc.

Remarcând ținuta grafică, calitatea materialului ilustrativ, tipărirea îngrijită, profesionalismul evidențiat în structurarea lucrării și în interpretarea datelor istorice și etnografico-folclorice, întâmpinăm apariția acestei cărți cu speranța de a vedea cât mai multe astfel de monografii din spațiul mirific al Țării Beiușului, la care au visat și trudit mulți, începând cu învățătorii din Nimăești și Cresuia și cu dascălii luminați de la fundațiunile Episcopului Samuil și ale urmașilor lui vrednici.

Prof. univ. dr. Ion Cuceu